

Learning Facilitation on Thai Classical Music History for Enhancing Critical Thinking

Supakorn Dontree

Master's Degree Student in the Master of Education Program in Learning Sciences and Educational Innovation,
Faculty of Learning Sciences and Education, Thammasat University, Thailand

E-mail: supakorn.don@chomsurang.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-5941-2546>

Received 02/10/2025

Revised 26/10/2025

Accepted 30/11/2025

Abstract

Background and Aims: The instructional practices in teaching Thai Classical Music History have traditionally emphasized rote memorization with limited student participation, resulting in low learner motivation and insufficient engagement with conceptual and practice-oriented historical knowledge. This study aimed to: 1) design an instructional process that fosters critical thinking in the context of Thai Classical Music History, and 2) analyze the outcomes of learning facilitation designed to enhance critical thinking in Thai Classical Music History. The target group comprised Grade 10 students in the Fine Arts Preparatory Program (Thai Classical Music group) at Chomsurang Upatham School.

Methodology: The study employed a qualitative research design with two participant groups: 1) seven Grade 10 students in the Fine Arts Preparatory Program (Thai Classical Music group), and 2) six key informants, including experienced educators in Thai history and Thai Classical Music History, as well as experts in Thai history. Data were collected through content analysis, expert interviews, and instructional design development. The learning process was designed based on research-informed frameworks, integrating insights from expert consultations. Data analysis employed inductive reasoning, with findings presented in descriptive form.

Results: The research revealed that 1) the instructional design comprised 14 lesson plans structured around the “Learning Curve” framework, grounded in experiential learning cycles. The content encompassed seven themes: critical thinking in Thai Classical Music History, Thai Classical Music and national identity, the influence of household, temple, and palace institutions on Thai Classical Music, Thai Classical Music and historical learning resources in Ayutthaya, historical repertoires of Thai Classical Music, the relationship between Thai and Southeast Asian music, and reflective learning practices. 2) The learning outcomes demonstrated that students were able to articulate connections between Thai Classical Music History, culture, and society; critically analyze issues influencing Thai Classical Music History; and express musical performance informed by an understanding of structural and dynamic features of compositions. Furthermore, students developed an appreciation for the historical significance of Thai Classical Music, engaged in cross-

cultural comparisons with Southeast Asian music, adopted open-minded attitudes toward cultural change, and demonstrated reflective thinking in their own learning.

Conclusion: The study concludes that the instructional design for Thai Classical Music History, aimed at fostering critical thinking, effectively enhanced students' knowledge, critical thinking skills, engagement in historical learning, and positive attitudes across all 14 lesson plans. The approach highlights the potential of integrating experiential and critical pedagogy into the education of Thai Classical Music History.

Keywords: Learning Facilitation; Thai Classical Music History; Critical Thinking

การจัดกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์

ศุภกร ดนตรี

นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา

คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การจัดกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ขาดการให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเน้นการให้นักเรียนท่องจำเป็นหลัก ส่งผลให้นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และขาดการเรียนรู้เนื้อหาประวัติศาสตร์ประเภทแนวคิด และเนื้อหาที่มุ่งปฏิบัติ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ เรื่องประวัติศาสตร์ดนตรีไทย 2) เพื่อวิเคราะห์ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ เรื่องประวัติศาสตร์ดนตรีไทย โดยกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 แผนการเรียนเตรียมศิลปกรรม (กลุ่มดนตรีไทย) โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์

ระเบียบวิธีการวิจัย: กลุ่มเป้าหมายแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 แผนการเรียนเตรียมศิลปกรรม (กลุ่มดนตรีไทย) โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 7 คน และกลุ่มที่ 2 ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีประสบการณ์จัดการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย และผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ไทย จำนวน 6 คน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการใช้กรอบวิจัย การออกแบบ นำเนื้อหาที่ศึกษาและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ และวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ โดยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย นำเสนอข้อมูลเป็นรูปแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย: พบว่า 1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย แผนจัดการเรียนรู้ จำนวน 14 แผน ใช้ “Learning Curve” ซึ่งมีฐานแนวคิดมาจากวงจรการเรียนรู้แบบผ่านประสบการณ์ และมีเนื้อหา จำนวน 7 ประเด็น ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ในประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ดนตรีไทยและความเป็นไทย อิทธิพลของสถาบันบ้าน วัด และวังกับดนตรีไทย ดนตรีไทยกับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บทเพลงในประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ความสัมพันธ์ดนตรีไทยกับดนตรีในอุษาคเนย์ และการถอดบทเรียน และ 2) ผลการจัดการเรียนรู้ที่ พบว่า นักเรียนสามารถอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างดนตรีไทย วัฒนธรรม และสังคม วิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อดนตรีไทย ตลอดจนแสดงออกทางดนตรีจากความเข้าใจโครงสร้างและพลวัตของเพลง เห็นคุณค่าและความสัมพันธ์ของดนตรีไทยในบริบทประวัติศาสตร์ เปรียบเทียบกับดนตรีอุษาคเนย์ มีทัศนคติที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสะท้อนคิดการเรียนรู้ของตนเองอย่างใคร่ครวญ

สรุปผล: การออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ ประกอบด้วย 14 แผน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการคิดเชิงวิพากษ์ บริบทดนตรีไทย และผลการเรียนรู้ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ดนตรีไทยที่ดี และมีมุมมองในเชิงบวกกับการเรียนรู้ในทุกแผนจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ: การจัดกระบวนการเรียนรู้; ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย; การคิดเชิงวิพากษ์

บทนำ

ภายในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลายส่วน ซึ่งส่วนที่มีความสำคัญในการกำหนดเนื้อหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด ในส่วนของสาระดนตรี กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เมื่อสังเคราะห์ในเชิงรายละเอียดของมาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และมาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) รวมถึงตัวชี้วัดทั้งหมด พบว่า มีเนื้อหา 2 ประเภท คือ เนื้อหาดนตรี และทักษะดนตรี (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2561) โดยเนื้อหาหนึ่งที่แทรกอยู่ภายในหลักสูตรและมีความน่าสนใจอย่างยิ่ง คือ ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เหตุเพราะจากการศึกษาในวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ดนตรีไทย พบว่า ในประเทศไทยส่วนมากมักใช้วิธีการสอนด้วยการบรรยาย ร่วมกับการรับชมสื่อวีดิทัศน์ รูปภาพ เนื่องจากการสอนใช้รูปแบบบรรยาย ทำให้สามารถควบคุมเวลาและเนื้อได้ดี แต่ผลเสียกลับเกิดขึ้นกับนักเรียนที่ไร้การมีส่วนร่วม (ขวัญธิชา เชื้อหอม, 2554) รวมถึงการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย มีข้อสังเกตที่ไม่ต่างกัน จากผลการวิจัยของ Suwanphithak et al., (2023) พบว่า การสอนประวัติศาสตร์ดนตรีไทย มีการสอนรูปแบบบรรยาย เพื่อให้ผู้เรียนจดบันทึกและจดจำเนื้อหาสำหรับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ จนขาดการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจในการเรียนรู้ที่ลดลง เมื่อการเรียนรู้ถูกตีกรอบด้วยการบรรยาย ท่องจำ และนำไปสอบ จึงทำให้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ถูกตีความอย่างคลาดเคลื่อน ว่ามีเพียงเนื้อหาเชิงบรรยายเท่านั้น แต่แท้จริงยังมีเนื้อหาที่สำคัญอีก 2 ประเภท คือ เนื้อหาประเภทแนวคิด และเนื้อหาที่มุ่งปฏิบัติ (Harris, Burn, & Wooley, 2014 อ้างถึงในกิตติศักดิ์ ลักษณะ, 2559)

ดังจะเห็นว่า ปัญหาของการจัดการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ดนตรีไทย คือ การสอนเพียงรูปแบบบรรยายเป็นหลัก ซึ่งเป็นผลที่หล่อหลอมให้นักเรียนถูกสร้างให้กลายเป็นเพียง “ภาชนะ” สำหรับเก็บใส่ความรู้จากครูผู้สอน จากครูผู้ศิษย์อย่างเลื่องไม่ได้ จนกลายเป็นการศึกษาแบบธนาคารความรู้ (banking education) ทำให้นักเรียนขาดการคิดสร้างสรรค์ ขาดการวิพากษ์ และถกเถียง (Freire, 2017) อีกทั้งการขาดทักษะเหล่านี้ ยังก่อให้เกิดปัญหาการคิดที่ติดกรอบว่าความจริงทางประวัติศาสตร์มีเพียงหนึ่งเดียว อีกทั้ง ความจริงเหล่านี้จะเกิดจากเรื่องเล่าของนักประวัติศาสตร์ การนำหลักฐาน แนวคิด หรือความเห็นมาใช้ในการคาดการณ์เท่านั้น (Jenkins, 1995) ดังนั้น การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดประโยชน์ทั้งกับผู้สอนและผู้เรียน ควรสร้างการมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้เนื้อหาประวัติศาสตร์อย่างครบถ้วนทั้ง 3 ประเภท และต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้นักเรียน ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างและหลากหลายจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มา

เนื่องจากความเฉพาะของเนื้อหาประวัติศาสตร์มีความหลากหลาย และจากการศึกษามีเพียงการสอนรูปแบบบรรยาย การจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Facilitation) จึงการรูปแบบการสอนที่มีความสำคัญในการนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เหตุเพราะเป็นรูปแบบการสอนที่สร้างพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่มีความหลากหลายของนักเรียน เคราฟในความแตกต่าง เป็นผลจากความเชื่อของแนวคิดการศึกษาของผู้ถูกกดขี่ (กิตติชัย งามชัยพิสิฐ, 2566) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมในมุมมองของผู้วิจัย ประกอบกับความยืดหยุ่นของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถนำหลักการหรือแนวคิดอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ ที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการกระบวนการเรียนรู้มีความเชื่อว่ามนุษย์สามารถ

เปลี่ยนแปลงได้ และการเรียนรู้ของมนุษย์ร่วมกับทุกสรรพสิ่งเป็นเนื้อเดียวกัน นอกจากนั้น เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและครอบคลุมเนื้อหาประวัติศาสตร์ทั้ง 3 ประเภท การส่งเสริมให้เกิดการคิดเชิงวิพากษ์ร่วมด้วย จึงเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยที่สำคัญ เนื่องจากเป็นตัวแปรที่ไม่ค่อยปรากฏในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งการคิดเชิงวิพากษ์ เป็นการคิดที่ต้องอาศัยพื้นฐานทางอารมณ์และสังคมร่วมกัน จากการเรียนรู้ข้อเท็จจริงของประเด็นต่าง ๆ สถานการณ์ และหลักฐาน ให้เกิดความเชื่อมั่นในข้อมูล ไม่มีความย่อแหย่ (Marr, 2017) อีกทั้งเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ที่จะไม่ส่งเสริมนักเรียนมีความเข้าใจประวัติศาสตร์แบบดั้งเดิม กล่าวคือ การเข้าใจว่าประวัติศาสตร์อาจเกิดขึ้นจากความบังเอิญอย่างไรเหตุและผลได้ หรืออีกนัยหนึ่ง อาจเกิดจากความบังเอิญเป็นผลได้เช่นกัน (ธีรยุทธ บุญมี, 2557)

ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ มุ่งหวังให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย มีการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ ไม่จำกัดอยู่เพียงการใช้รูปแบบบรรยาย หรือท่องจำ แต่เป็นการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง นักเรียน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ได้ฝึกการคิดเชิงวิพากษ์ ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการโต้แย้งอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจากภายใน เชื่อมโยงความรู้กับบริบทสังคม และสามารถสะท้อนคิดจนพัฒนาเป็นความเข้าใจที่ถ่ายทอดสู่สังคมได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว จะเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยยกระดับความตระหนักและเห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์ดนตรีไทยอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและออกแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์
2. เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลการจัดการกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์

การทบทวนวรรณกรรม

ด้านปัญหาและบริบทการเรียนรู้

ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ ทั้งในการบอกเล่าเรื่องราวในอดีต และ การตีความถ่ายทอดเรื่องราวผ่านมุมมองของผู้เขียนในแต่ละยุคสมัย จากการผสมผสานระหว่าง “อดีต” คือ เรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา และ “ประวัติศาสตร์” คือ การเล่าหรือบันทึกเหตุการณ์ในอดีต ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ และคัดเลือกของนักประวัติศาสตร์ หรือนักวิชาการ (Jenkins, 1995) ซึ่ง ในการนำประวัติศาสตร์มาสู่ชั้นเรียน มีการจำแนกเนื้อหาในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) เนื้อหาเชิงบรรยาย 2) เนื้อหาประเภทแนวคิด และ 3) เนื้อหาที่มุ่งปฏิบัติ กล่าวคือ เนื้อหาที่มีลักษณะของ การพรรณนาบริบทหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในอดีต เนื้อหาของแนวคิดที่ช่วยสร้างความเข้าใจในเหตุการณ์หรือสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายเหตุผลของการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น และเนื้อหาสุดท้ายคือ เนื้อหาที่ลงมือปฏิบัติ ที่เน้นให้ใช้ทักษะสืบค้น ลงพื้นที่ในการเรียนรู้ (Harris, Burn, & Wooley, 2014 อ้างถึงในกิตติศักดิ์ ลักษณะ, 2559) โดยบริบทการจัดการเรียนรู้ของประวัติศาสตร์ในประเทศไทย มักมุ่งเน้นเฉพาะเนื้อหาเชิงบรรยาย จนขาดการสร้างความรู้ความตระหนักและสอน ในเนื้อหาอีก 2 ประเภท

บริบทการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของประเทศไทย จากการศึกษาของดวงทิพย์ ฝิโลปกรณ์ (2565) พบว่า การเรียนรู้ประวัติศาสตร์มุ่งเน้นที่วิธีการบรรยายเป็นหลัก ส่งผลให้การเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียนไม่มี

ความหลากหลาย ผู้เรียนไม่มีส่วนร่วม เนื่องจากใช้หนังสือเรียนสำหรับการนำไปทำใบงานหรือแบบฝึกหัด และจากการศึกษาของ Suwanphithak et al., (2023) พบว่า ความคาดหวังของนักศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการการเรียนรู้อาเซียนและประวัติศาสตร์ดนตรีไทย มีการใช้วิธีการบรรยาย อันส่งผลให้ผู้เรียนขาดการมีส่วนร่วม และมีแรงจูงใจในการเรียนลดลง ดังจะเห็นได้ว่า ปัญหาของการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ทั้งประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ล้วนมีปัญหาในประเด็นการสอนที่มุ่งเฉพาะเนื้อหาเชิงบรรยาย และวิธีการสอนแบบบรรยาย

ด้านแนวคิดการจัดกระบวนกรเรียนรูู้

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีแนวคิดสำคัญที่ใช้ในการจัดกระบวนกรเรียนรูู้ 2 แนวคิด ประกอบด้วย 1) แนวคิดการศึกษาของผู้ถูกกตชี และ 2) แนวคิดการจัดกระบวนกรเรียนรูู้

การนำแนวคิดการศึกษาของผู้ถูกกตชีเป็นแนวคิดตั้งต้นที่มีความสำคัญ เนื่องจาก การเรียนรูู้ประวัติศาสตร์ควรมีส่วนทำให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกในการถูกกตชี และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง พลังอำนาจของผู้ถูกกตชี ไม่มองเห็นตนเองเป็นเพียงภาชนะสำหรับกักเก็บองค์ความรู้ที่เกิดจากการจดจำสิ่งที่ครูเป็นผู้บรรยายให้เพียงอย่างเดียว แต่มีความต้องการที่จะสานสนทนา อภิปราย เข้าใจบริบทที่อาจมีการกตชีทางวัฒนธรรม การช่วงชิง และครอบงำวัฒนธรรมอื่นมาเป็นของตน โดยอาศัยการคิดเชิงวิพากษ์เป็นเครื่องมือรื้อถอนสิ่งเหล่านี้ (Freire, 2017)

อีกทั้ง การสร้างกรเรียนรูู้ที่ทรงพลัง ไม่ใช่การศึกษาเฉพาะทฤษฎีและแนวคิดเท่านั้น แต่ต้องเกิดจากการลงมือปฏิบัติผ่านการจัดกระบวนกรเรียนรูู้ที่น่าสนใจ ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กรเรียนเกิดประสบการณ์กรเรียนรูู้ และสามารถสะท้อนประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้นั้น ๆ ได้ โดยไม่ได้เกิดขึ้นจากการบรรยายของครูเท่านั้น นักเรียนมีสิทธิ์ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกรเรียนรูู้ เกิดการใคร่ครวญจากคำถาม การอภิปรายกลุ่ม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทั้งจากความคิดที่เหมือนกัน และความคิดที่ต่างกัน (กิตติชัย งามชัยพิสิฐ, 2566) นอกจากนั้น การจัดกระบวนกรเรียนรูู้ต้องมีการสร้างพื้นที่ที่ปลอดภัย และระนาบเดียวกัน กล่าวคือ ครูและนักเรียนมีสิทธิ์ที่จะนำเสนอมุมมองได้อย่างอิสระ และมีน้ำหนักไม่ต่างกัน ดังนั้น การศึกษาเอกสารและตำราทางวิชาการนี้ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้วิจัยมีแนวคิดและองค์ความรู้ที่จะนำไปออกแบบกรจัดกระบวนกรเรียนรูู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ต่อไป

ด้านการคิดเชิงวิพากษ์

การคิดเชิงวิพากษ์เป็นทักษะการคิด ที่ประกอบด้วยทักษะ 2 ทักษะ ได้แก่ ทักษะทางอารมณ์ และทักษะทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่คลาดเคลื่อน และป้องกันการถูกชักนำให้เชื่อในข้อมูลที่ไม่มีชัดเจน (Marr, 2017) นอกจากนี้ การคิดเชิงวิพากษ์สามารถนำมาใช้ในการประเมินความเชื่อถือของข้อมูลต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ จากข้อสังเกตที่อ้างถึงความเป็นสิ่งที่ดีที่สุด การสร้างความรู้ที่นาเชื่อถือ การสรุปแบบเหมารวม การอ้างแบบด่วนสรุป การอ้างอำนาจเหนือกว่า การสรุปจากสาเหตุเดียว เป็นต้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555)

สำหรับการจัดกระบวนกรเรียนรูู้ประวัติศาสตร์ การนำกรคิดเชิงวิพากษ์เข้ามาเป็นตัวแปรหนึ่ง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดกรเรียนรูู้จากการตั้งคำถามและข้อสังเกตต่าง ๆ ตั้งแต่การแบ่งแยกความต่างระหว่างคำว่า “อดีต” และ “ประวัติศาสตร์” ที่มีความแตกต่างกัน อีกทั้ง กรเรียนรูู้ประวัติศาสตร์ในเชิงวิพากษ์จะช่วยเกิดมุมมองทางประวัติศาสตร์ที่เปิดกว้างขึ้น และก้าวข้ามความรู้ทางประวัติศาสตร์แบบดั้งเดิม ที่มักถูกยกให้เป็นข้อเท็จจริง หรือความเป็นจริงที่สากล โดยขาดการพิจารณาพร้อมกับปัจจัยอื่น ๆ เช่น อารมณ์ของสังคม

ค่านิยม และความเชื่อของยุคสมัยนั้น ๆ นอกจากนั้น การเรียนรู้ประวัติศาสตร์แบบดั้งเดิม ที่ใ้การวิพากษ์ จะเป็น การกล่าวถึง เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความต่อเนื่องกัน และเป็นเหตุเป็นผลสอดคล้องกัน รวบรวมว่าเป็น เส้นตรงเดียวกัน ซึ่งหากมองในมุมของการวิพากษ์ประวัติศาสตร์แบบกำเนิด-กำเนิดศาสตร์ จะพบว่า เหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อาจเกิดจากความบังเอิญ หรือไม่มีความต่อเนื่องกันได้ (ธีรยุทธ บุญมี, 2557)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้การศึกษาเอกสารตำราของแนวคิด หลักการ และทฤษฎี ทั้ง 3 ด้าน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ บริบทของการจัดกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์การจัดการกระบวนการเรียน ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เป็นมากกว่าภาษาสำหรับเก็บ ความรู้จากครู มีการตั้งคำถาม และเรียนรู้ความจริงทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลายและความเป็นไปได้ที่มากกว่า 1 ข้อสังเกต

กรอบแนวคิดการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 แผนการเรียนเตรียม ศิลปกรรม (กลุ่มดนตรีไทย) โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 7 คน และกลุ่มที่ 2 ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีประสบการณ์จัดการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย และผู้เชี่ยวชาญด้าน ประวัติศาสตร์ไทย จำนวน 6 คน

2. กรอบเนื้อหา เกิดขึ้นจากการสังเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ไทย และดนตรีไทย จำนวน 6 คน และผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพแผนจัดการ เรียนรู้ จำนวน 3 คน โดยมีเนื้อหา ได้แก่ 1) การคิดเชิงวิพากษ์ในประวัติศาสตร์ดนตรีไทย 2) ดนตรีไทยและความ เป็นไทย 3) อิทธิพลของสถาบันบ้าน วัด และวังกับดนตรีไทย 4) ดนตรีไทยกับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 5) บทบาทเพลงในประวัติศาสตร์ดนตรีไทย และ 6) ความสัมพันธ์ดนตรีไทยกับดนตรีใน อนาคต

3. ระยะเวลาที่ใช้ในงานวิจัย คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2567 ถึง เดือน มีนาคม พ.ศ.2568

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการใช้กรอบวิจัยการออกแบบ (Design Research) นำเนื้อหาที่ศึกษาและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาออกแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ และวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ โดยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย นำเสนอข้อมูลเป็นรูปแบบพรรณนาความ ให้ความเข้าใจในผลการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกในกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งวิธีการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย และประวัติศาสตร์ดนตรีไทย จากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่

1) เอกสารและตำราทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี แนวคิด การจัดการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ในบริบทสังคมไทย ผลการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ แนวคิดการศึกษาของผู้ถูกคชี และการออกแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้

2) สัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์จัดการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย และผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ไทย จำนวน 6 คน จากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ และจัดเรียงประเด็นต่าง ๆ ให้เป็นกลุ่ม แบ่งออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) การคิดเชิงวิพากษ์ในประวัติศาสตร์ดนตรีไทย 2) ดนตรีไทยและความเป็นไทย 3) อิทธิพลของสถาบันบ้าน วัด และวังกับดนตรีไทย 4) ดนตรีไทยกับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บทบาทเพลงในประวัติศาสตร์ดนตรีไทย 5) ความสัมพันธ์ดนตรีไทยกับดนตรีในอุษาคเนย์ และ 6) การถอดบทเรียน

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบ การตรวจสอบคุณภาพ และการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการจัดการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนย่อย จำนวน 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) เลือกกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย 2) กำหนดตัวแปรที่ศึกษา 3) ออกแบบผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายวิชาประวัติศาสตร์ดนตรีไทย 4)

การออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ 5) การตรวจสอบคุณภาพการออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ จากผู้เชี่ยวชาญ และ 6) การปรับปรุงแก้ไขการออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ จากแผนจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ จำนวน 14 แผน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แผนละ 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ และสรุปผลการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความที่ยึดตามองค์ประกอบในข้อที่ 4

ผลการวิจัย

การจัดกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ ผู้วิจัยได้สรุปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) ผลการพัฒนาและออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ เรื่องประวัติศาสตร์ดนตรีไทย จากการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย และผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาได้ 5 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ดนตรีไทยและความเป็นไทย ประเด็นที่ 2 อิทธิพลของสถาบันบ้าน วัด และวังกับดนตรีไทย ประเด็นที่ 3 ดนตรีไทยกับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประเด็นที่ 4 บทเพลงในประวัติศาสตร์ดนตรี และประเด็นที่ 5 ความสัมพันธ์ดนตรีไทยกับดนตรีในอุษาคเนย์ โดยผู้วิจัยนำประเด็นข้างต้น มาออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้โครงสร้าง “Learning Curve” ประกอบด้วย 5 ขั้น ได้แก่ การนำเข้าสู่บทเรียน (Intro) การกระตุ้นความคิด (Stimulate) การสร้างประสบการณ์ใหม่ (New Experience) การสรุป (Conclusion) และการนำไปใช้ (Apply) ซึ่งใช้ร่วมกับแนวคิดวงจรการเรียนรู้แบบผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning Cycle) ของเดวิด โคลบ (David Kolb) ที่สร้างประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริง แล้วให้นักเรียนได้ใคร่ครวญกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ จนตกผลึกออกมาเป็นองค์ความรู้เฉพาะบุคคลและกลุ่มนักเรียน และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้ใช้ฐานแนวคิดการศึกษาของผู้ถูกกดขี่ ที่ต้องการสวดแทรกการเรียนรู้ที่สร้างความตระหนักในอำนาจการกดขี่ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ด้วยการแลกเปลี่ยนมุมมองที่แตกต่างและหลากหลาย เรียนรู้ในเรื่องของอำนาจที่สวดแทรกอยู่ในดนตรีไทย การแบ่งแยกความเป็นกระแสหลัก กระแสรอง หรือแม้แต่การรุกรานวัฒนธรรม ช่วงชิงความเป็นเจ้าของแห่งวัฒนธรรม จากส่วนสำคัญทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ ประเด็นจากการสังเคราะห์ โครงสร้างการออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ และแนวคิดพื้นฐานการออกแบบ ได้หลอมรวมออกเป็นแผนจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ โดยแบ่งออกเป็น 14 แผน ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปแผนจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์

แผนจัดการเรียนรู้ที่	เรื่อง	ประเด็นการสังเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญ
1	การคิดเชิงวิพากษ์ในประวัติศาสตร์ดนตรีไทย	-
2	ความเป็นไทยกับวัฒนธรรม	ดนตรีไทยและความเป็นไทย

แผนจัดการเรียนรู้ที่	เรื่อง	ประเด็นการสังเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญ
3	ดนตรีไทยกับวัฒนธรรม	
4	อคติในดนตรีไทยและความเป็นไทย	
5	ความสัมพันธ์ของบ้าน วัด และวัง	อิทธิพลของสถาบันบ้าน วัด
6	พลวัตความเป็นไปของดนตรีไทย ภายใต้อิทธิพลของบ้าน วัด และวัง	วังกับดนตรีไทย
7	การเดินทางของเสียง: บทเพลงบรรเลงกัน	บทเพลงในประวัติศาสตร์
8	การเดินทางของเสียง: พลวัตของเพลงไทย	ดนตรีไทย
9	ลงพื้นที่แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ดนตรีไทยกับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในจังหวัด
10	ถอดบทเรียนจากการเรียนรู้	พระนครศรีอยุธยา
11	ความสัมพันธ์ประเทศไทยและอุษาคเนย์	ความสัมพันธ์ดนตรีไทยกับ
12	เครื่องดนตรีไทยและอุษาคเนย์	ดนตรีในอุษาคเนย์
13	วงดนตรีไทยและอุษาคเนย์	
14	ถอดบทเรียนการเรียนรู้	-

โดยเนื้อหาและการจัดกระบวนการเรียนรู้แต่ละแผนจัดการเรียนรู้ จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เริ่มจากการสร้างพื้นฐานการคิดเชิงวิพากษ์ ว่าความจริงในทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร และความหมายของการคิดเชิงวิพากษ์คืออะไร ด้วยกิจกรรมวิพากษ์ในประเด็นที่รับผิดชอบ ได้แก่ ดนตรีไทยล้ำสมัย ดนตรีท้องถิ่นกับดนตรีไทย ดนตรีไทยและดนตรีในอุษาคเนย์ พร้อมอธิบายข้อดี ข้อเสีย สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับประเด็นนั้น ๆ ซึ่งการเรียนรู้ในส่วนนี้ จะเป็นพื้นฐานให้นักเรียนนำไปใช้ในการเรียนรู้ในแผนจัดการเรียนรู้ที่ 2-4 เพื่อวิพากษ์การประกอบสร้างความเป็นไทย และวัฒนธรรมไทย ว่าเกิดขึ้นจากปัจจัยใดบ้าง รวมถึงการสำรวจอคติ ความเชื่อ และความเข้าใจของนักเรียนแต่ละคน

จากการมีพื้นฐานการคิดเชิงวิพากษ์ เข้าใจความเป็นไทย วัฒนธรรมไทย และอคติที่เกิดขึ้น ร่วมกับการเรียนรู้เนื้อหาความสัมพันธ์สถาบันบ้าน วัด และวัง ตลอดจนพลวัตของดนตรีไทยที่เกิดขึ้นจากสถาบันเหล่านี้ เป็นการสนับสนุนความเชื่อมโยงปัจจัยที่ทำให้ดนตรีไทยเกิดพลวัตการเปลี่ยนแปลง และสังคมที่ถูกขับเคลื่อนไปพร้อมกับค่านิยม ความเชื่อของผู้คน อีกทั้งวิพากษ์สถาบันต่าง ๆ ว่าการมีอยู่และการเปลี่ยนแปลงไป จะส่งผลต่อดนตรีไทยอย่างไร

หลังจากเรียนรู้การคิดเชิงวิพากษ์ ในเชิงเนื้อหาประวัติศาสตร์ดนตรีไทย และแนวคิดทางประวัติศาสตร์ จึงได้เพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย และลงพื้นที่แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยในส่วนของทักษะปฏิบัติดนตรีไทย จะเป็นการเรียนรู้การบรรเลงเพลงแขกบรเทศ เถาร่วมกับพลวัตเพลงไทยจากเพลงชั้นเดียวจนกระทั่งขยายถึงเพลงสามชั้น และโครงสร้างเพลงไทยทั้งลูกตกจนถึงรูปแบบกระสวนทำนองเพลง เป็นต้น ต่อมาในส่วนของท่วงทำนองที่จริง จะมีการมอบหมายประเด็นให้นักเรียน

รับผิดชอบวิพากษ์ จำนวน 6 ประเด็นเชื่อมโยงกับดนตรีไทย ได้แก่ 1) โครงสร้างสังคมและอำนาจ 2) วัฒนธรรมและความเชื่อ 3) เหตุการณ์สำคัญและการเปลี่ยนแปลงที่น่าจะเกี่ยวข้องกับดนตรีไทย ทั้งทางตรงทางอ้อม 4) วิถีชีวิตของประชาชน และเศรษฐกิจการค้า 5) ความสัมพันธ์ภายในและภายนอกภูมิภาค และ 6) ภูมิประเทศและทรัพยากร

ในแผนจัดการเรียนรู้ช่วงสุดท้าย เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีไทย และอุษาคเนย์ ที่ทำให้นักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและอุษาคเนย์ รวมถึงเครื่องดนตรีและวงดนตรีที่มีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและอุษาคเนย์ ท้ายที่สุด จากการเรียนรู้ข้างต้น นักเรียนจะร่วมกันถอดบทเรียนจากการตั้งคำถาม เช่น อะไรคือสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ดนตรีไทยในมุมมองวิพากษ์วิจารณ์ และมีมุมมองต่อดนตรีไทยที่เป็นกระแสหลัก และกระแสรองอย่างไร

2) ผลวิเคราะห์และประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ เรื่องประวัติศาสตร์ดนตรีไทย พบว่า นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของการคิดเชิงวิพากษ์ในประวัติศาสตร์ดนตรีไทยได้อย่างชัดเจน เห็นความสำคัญของการตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูล และการพิจารณาความจริงจากหลายมุมมอง เช่น “ความจริงไม่ตายตัว สังเกตได้จากการหาข้อมูลกับเพื่อน ที่มีทั้งความหลากหลายและแตกต่างในประเด็นนั้น ๆ ” ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าและความงามของดนตรีไทยในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถสังเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับความเป็นไทยและวัฒนธรรมไทย โดยมองเห็นทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม รวมถึงการวิพากษ์กรอบแนวคิดเรื่องความเป็นไทยอย่างเปิดกว้าง จากการนำเสนอว่า วัฒนธรรมและความเป็นไทย ไม่ใช่สิ่งที่แยกขาดออกจากกัน แต่เป็นองค์ประกอบที่หล่อหลอมกันอยู่ในวิถีชีวิต ความคิด ความรู้สึก และการแสดงออกของคนไทย ทั้งในเชิงพฤติกรรม ภูมิปัญญา และคุณค่า

ในประเด็นดนตรีไทยกับวัฒนธรรม นักเรียนสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจต่อการแบ่งแยกกระแสหลักและกระแสรอง ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดลำดับ คุณค่า จากการนำเสนอว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระแสหลักในดนตรี คือ ความนิยมจากคนหมู่มาก การสนับสนุนจากชนชั้นสูง และลักษณะของเสียงดนตรีที่เข้าถึงความไพเราะได้ง่าย และปัจจัยที่ทำให้เกิดกระแสรองในดนตรี คือ ทักษะคดีด้านลบในสังคม ที่มองว่าทันสมัย พร้อมทั้งเสนอแนวทางการผสมผสานและการสร้างสมดุลของวัฒนธรรมร่วมสมัย ขณะเดียวกันนักเรียนสามารถวิเคราะห์และสะท้อนอคติที่แทรกอยู่ในดนตรีไทยและความเป็นไทย ตลอดจนตระหนักถึงแนวทางจัดการกับอคติด้วยการสื่อสาร เปิดใจ และยอมรับความแตกต่าง นอกจากนี้ การเรียนรู้นี้ยังทำให้นักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และวัง ในฐานะสถาบันสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่และพัฒนาของดนตรีไทย จากการสะท้อนว่า ทั้ง 3 สถาบันมีบทบาทตั้งแต่การสร้างนักดนตรี สร้างผลงานดนตรี เป็นพื้นที่ในการแสดงผลงานฝีมือ และการยกสถานะทางสังคมของนักดนตรี นอกจากประเด็นเหล่านี้ การเปลี่ยนแปลงบทบาทในยุคสมัยปัจจุบัน อีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการบรรเลงและการวิเคราะห์บทเพลงไทย เช่น เพลงแขกบรเทศ เถา ช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะการปฏิบัติจริง พร้อมทั้งตระหนักถึงคุณค่าทางศิลปะและพลวัตของดนตรีไทย

การลงพื้นที่ศึกษาประวัติศาสตร์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้นักเรียนเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้กับดนตรีไทยในหลายมิติ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจ พร้อมทั้งสามารถถอดบทเรียนสะท้อนมุมมอง และนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้อย่างหลากหลาย จากการสะท้อนว่า โครงสร้างสังคมในสมัยก่อนมีการนำดนตรีไทยไปใช้สำหรับกลุ่มชนชั้นสูง และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคม และดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงกับประเทศต่าง ๆ ที่เข้ามาค้าขายกับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา จากนั้นนอกจากนี้

นักเรียนยังสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและอุษาคเนย์ ผ่านมุมมองด้านอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยน ซึ่งสะท้อนถึงทัศนคติที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางประวัติศาสตร์และดนตรี ที่ย่ำที่สุด นักเรียนได้เปรียบเทียบและสะท้อนความเหมือนและความแตกต่างของเครื่องดนตรีไทยกับอุษาคเนย์ โดยมองว่าเป็นผลจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการเคารพซึ่งกันและกัน และปิดท้ายด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ผลการเรียนรู้ของตนเอง นักเรียนส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทยเชิงวิพากษ์ จากการทำแบบสอบถามเรื่องทัศนคติ และการเห็นประโยชน์ในการเรียนรู้แต่ละแผนจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ ในกลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แผนการเรียนรู้เตรียมศิลปกรรม (กลุ่มดนตรีไทย) โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ ได้ระดับ 4 (เห็นด้วย) ขึ้นไปในทุกแผนจัดการเรียนรู้ โดยอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ย 4.00-4.71 ซึ่งนักเรียนในชั้นเรียนเห็นว่าการเรียนรู้ในครั้งนี้ช่วยพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะการตั้งคำถาม ความคิดสร้างสรรค์ และการเชื่อมโยงบทเรียนกับชีวิตจริงได้อย่างมีคุณค่า นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอตัวอย่างภาพและประโยคคำพูดของนักเรียน A ที่สะท้อนมุมมองของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแผนจัดการเรียนรู้ที่ 14 ดังนี้

ภาพที่ 2 ภาพการสะท้อนการเรียนรู้ของนักเรียน A

“ภาพของหนูที่เป็นกล่องแต่ปิดไม่สนิท ตอนแรกที่ได้เรียน ก็ยังไม่เปิดใจ คิดตลอดว่ามันจะดีหรือ จะเรียนได้หรือ ภายในกล่องเลยมีลูกกลมๆหลากสีที่แสดงถึงอารมณ์ต่างๆเช่น ดีใจ ตื่นเต้น สงสัย เหนื่อยหน่าย ถึงใจจะไม่เปิดรับ แต่ร่างกายไม่ได้ปฏิเสธจึงเกิดเป็นรูปร่างนี้ขึ้นมา ถือเป็นการนำสิ่งใหม่ๆมาปรับใช้ในชีวิต บางเนื้อหาที่เข้าทางบางเนื้อหาที่ไม่เลยปะปนกันไป เลยเป็นสีสันสำหรับคลาสนี้ด้วย”

อภิปรายผล

ผลการออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ พบว่าผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของรายวิชา ศ31208 ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย 2 ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบมาตรฐานการเรียนรู้ ศ 2.1 และ ศ 2.2 ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังมีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดอันเป็นพื้นฐานความรู้และทักษะในการทำความเข้าใจเรื่องโครงสร้างของเพลง พลวัตของทำนองเพลง และการ

บรรเลงรวมวง อีกทั้ง เป็นพื้นฐานการวิเคราะห์วิพากษ์เกี่ยวกับสถาบันบ้าน วัด และวัง ความสัมพันธ์ของดนตรีไทย และอุษาคเนย์ และการทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในดนตรีไทย ทั้งนี้ จากการเปรียบเทียบระหว่าง ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและตัวชี้วัด พบข้อสังเกตจำนวน 2 ประการ ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดจะมุ่งใช้คำที่ระบุถึงดนตรี แบบกลาง ๆ เช่น คำว่า “ดนตรีไทยและดนตรีสากล” และมักใช้คำว่า “ต่าง ๆ” ซึ่งจะมีความแตกต่างไปจากผล การเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่มุ่งเน้นในมิติของดนตรีไทย วัฒนธรรมไทย และสายสัมพันธ์ของดนตรีในอุษาคเนย์ และ 2) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่กล่าวว่า “คิดเชิงวิพากษ์ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ดนตรีไทย” เป็น ข้อเดียวที่มีความแตกต่างไปจากตัวชี้วัดอื่น ๆ ที่ชี้เฉพาะในการวิพากษ์โดยตรงกับประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ซึ่งถือ เป็นการเติมเต็มช่องว่างของการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจะสนับสนุนมุมมองของทรงพล เลิศกอบกุล (2565) ที่มองว่างานศึกษาด้านประวัติดนตรี ไทยจะมุ่งเน้นในลักษณะการท่องจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับวงดนตรี เครื่องดนตรี บทเพลง และมุมมองของคน ภายนอกเข้าไปยังราชสำนัก ซึ่งขาดการคิดเชิงวิพากษ์ และการอภิปรายในประวัติศาสตร์ดนตรีไทย

นอกจากนั้น ผลการวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ พบว่า ผลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ และด้านคุณลักษณะ รวมถึงสอดคล้องกับผลการ เรียนรู้ที่คาดหวังของรายวิชา ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ประเด็นที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนรู้ และนำเสนอเป็นแนวทางการ จัดกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ โดยมีรายละเอียด 3 ประการ ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ควรมุ่งพัฒนาด้านความรู้ โดยเฉพาะการอธิบาย วิเคราะห์ วิพากษ์ และสร้างสรรค์ ด้านทักษะกระบวนการ โดยเฉพาะการวิพากษ์ เขียน สะท้อน บรรเลง และนำเสนอ และด้านคุณลักษณะ โดยเฉพาะการเห็นคุณค่า ทักษะคิดที่เปิดกว้าง และการตระหนักรู้ โดยมีเนื้อหาหลักควรครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น ดนตรีไทยและความเป็นไทย อิทธิพลของบ้าน วัด และวัง แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในอยุธยา บทเพลง ในประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์กับดนตรีอุษาคเนย์ และการคิดเชิงวิพากษ์ 2) กลุ่มเป้าหมายคือผู้เรียนที่เกี่ยวข้อง กับดนตรีไทยและมีทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ควรกำหนดเวลา 14 ครั้ง ครั้ง ละ 100 นาที ใช้รูปแบบ Learning Curve ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้น ได้แก่ การนำเข้าสู่บทเรียน การกระตุ้นความคิด การสร้างประสบการณ์ใหม่ การสรุป และการนำไปใช้ พร้อมทั้งใช้คำถามถอดบทเรียนทั้งระหว่างและหลังการจัด กิจกรรม โดยคำนึงถึงการหลีกเลี่ยงคำถามที่กำกวม อีกทั้ง ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายสำคัญ คือ นักเรียน จำนวน 7 คน จึงเป็นข้อสังเกตที่สำคัญ เพราะจำนวนนักเรียนน้อยมีผลต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็น อย่างมาก กล่าวคือ นักเรียนจะมีความใกล้ชิดกับครู ทำให้การคุมชั้นเรียนมีความเรียบร้อย สามารถควบคุมเวลาได้ ตามกำหนดการสอน นักเรียนมีความสบายใจในการแสดงความคิดเห็น แต่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอาจเกิด พลวัตที่ไม่มาก เนื่องจากความคิดเห็นอาจมีความคล้ายกัน ซึ่งในส่วนนี้ แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ต้อง อาศัยทักษะการเป็นกระบวนการ ที่ต้องตั้งคำถาม ณ ขณะนั้น เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการใคร่ครวญ เช่น “แล้ว นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับความเห็นนี้ของเพื่อน” “ความเห็นนี้ ทำให้ความเชื่อเดิมหรือความเข้าใจเดิมเปลี่ยนไป อย่างไร” เป็นต้น และ 3) การประเมินผลการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ควรแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ประเมินคุณภาพ การออกแบบกระบวนการเรียน โดยผู้เชี่ยวชาญ และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์และเนื้อหา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ควรพิจารณาความพร้อมของ นักเรียน และ ครูผู้สอน เป็นสำคัญ โดยนักเรียนควรเรียนในแผนการเรียนเกี่ยวกับศิลปกรรมหรือด้านที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทย และควรมีพื้นฐานความรู้ประวัติศาสตร์ดนตรีไทยตามมาตรฐานการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย การอ่าน การเขียนโน้ต และการวิเคราะห์โครงสร้างเพลง รวมถึงมีทัศนคติเปิดกว้างและยืดหยุ่นต่อการอภิปรายและตั้งคำถาม

ครูผู้สอนควรมีความรู้ด้านประวัติศาสตร์และทฤษฎีดนตรีไทย การวิเคราะห์เพลง ความสามารถด้านการบรรเลงและการประเมินคุณภาพเสียง รวมถึงทักษะการออกแบบและจัดกระบวนการเรียนรู้ตามโครงสร้าง Learning Curve และควรยึดแนวทางการศึกษาของ Paulo Freire ที่เน้นการมีส่วนร่วม เช่น จากการอภิปราย แลกเปลี่ยนมุมมองในเชิงอำนาจ การครอบงำ และการช่วงชิง ไม่ใช่เพียงการสอนเชิงบรรยายเท่านั้น

นอกจากนั้น ในเชิงนโยบายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ในประวัติศาสตร์ดนตรีไทยที่ชัดเจน โดยมีการเพิ่มเข้าในตัวชี้วัดในสาระดนตรี ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เพื่อให้ครูผู้สอนมีแนวทางในการนำสู่ห้องเรียนได้อย่างชัด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการออกการจัดการเรียนรู้ ในประเด็นการสังเคราะห์ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ในประเด็นทั้งหมดสร้างการเรียนรู้ ที่ทำให้นักเรียนสามารถวิพากษ์ได้ในประเด็นความเป็นไทย วัฒนธรรมไทย อคติในดนตรีไทย บทเพลงไทย สถาบันบ้าน วัด และวัง ดนตรีในไทยกับดนตรีอุษาคเนย์ ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เพื่อสร้างความหลากหลายของมุมมองทางวิชาการ และขยายขอบเขตความเฉพาะของประเด็นที่จัดการเรียนรู้ให้กว้างยิ่งขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรขยายขอบเขตด้านเนื้อหา 6 ประเด็นหลักไปสู่การศึกษาดนตรีไทยในภูมิภาคอื่น ๆ หรือดนตรีในอุษาคเนย์ และ ควรเพิ่มการลงพื้นที่ในแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์นอกเหนือจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- กิตติชัย งามชัยพิสิฐ. (2566). *ฟาสมาญ: ผู้มีสร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนสู่ความเป็นธรรม*. มูลนิธิความร่วมมือสันติภาพ.
- กิตติศักดิ์ ลัภษณา. (2559). การพัฒนาการคิดทางประวัติศาสตร์: การคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางประวัติศาสตร์. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 12(2), 137-158.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2555). *การคิดเชิงวิพากษ์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). บริษัท ชัคเชส มีเดีย จำกัด.
- ขวัญทิชา เชื้อหอม. (2554). *การจัดการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กรณีศึกษา: โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์]*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2561). *ดนตรีศึกษา: หลักการและสาระสำคัญ* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ดวงทิพย์ ฝิโลปกรณ์. (2565). ผลการพัฒนาแรงจูงใจในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ โดยใช้เกมการ์ดระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กรณีศึกษาการใช้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม). *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามวารสารวิทยาลั วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 11(1), 230–244.
- ทรงพล เลิศกอบกุล. (2565). กระตุ้นพี-ผู้ดีใหม่ กับพัฒนาการดนตรีไทยต้นรัตนโกสินทร์. *Mahidol Music Journal*, 4(2), 23–36.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2557). *มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. สำนักพิมพ์วิภาษา.
- Freire, P. (2017). *Pedagogy of the oppressed (50th anniversary ed.)* [การศึกษาของผู้ถูกกดขี่ ฉบับครบรอบ 50 ปี]. สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.
- Harris, C., Burn, A., & Wooley, B. (2014). The role of digital literacy in learning. *Journal of Educational Media*, 39(2), 120–135.
- Jenkins, K. (1995). *Re-thinking history* (4th ed.). Routledge.
- Marr, B. (2023). *Future skills: The 20 skills and competencies everyone needs to succeed in a digital world [Future Skills ทักษะอนาคตที่ AI ทำแทนคุณไม่ได้]*. บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- Suwanphithak, W., Ruwicha, C., & Chuppunnarat, Y. (2023). Problems and expectations of students regarding the management of learning in the subjects of Thai music theory and history within the Thai undergraduate music education curriculum. *Malaysian Journal of Music*, 12(2), 1–17.